

بررسی برنامه های آموزشی ترویجی به عنوان راهکاری جهت توانمند سازی زنان روستایی در استان خراسان جنوبی

فرهود گل محمدی^۱، صدیقه میرزائی شیخ آباد^۲،

^۱ - استاد یار و دکترای رشته ترویج و آموزش کشاورزی و عضو هیئت علمی تمام وقت دانشگاه آزاد اسلامی واحد بیرجند و عضو بسیج اساتید خراسان جنوبی و همکار دفتر تحقیقات کاربردی فرماندهی مرزبانی نیروی انتظامی استان خراسان جنوبی (مسئول مکاتبات)

^۲ - کارشناس زنان روستایی در سازمان جهاد کشاورزی بیرجند- استان خراسان جنوبی و دانشجوی کارشناسی ارشد رشته ترویج و آموزش کشاورزی

دانشگاه آزاد اسلامی واحد بیرجند

farhoodgol@yahoo.com

چکیده

بررسی برنامه های آموزشی- ترویجی، یکی از محورهای اساسی در توانمند سازی زنان روستایی می باشند. که در ارائه این برنامه ها، آموزشگران نقش فوق العاده ای دارند. نظر سنجی از زنان روستایی، مسائل و مشکلات و نارسایی های اجتماعی برنامه های آموزشگران را نشان می دهد. امروزه در برنامه های بین المللی و ملی توسعه؛ جایگاه ویژه ای به نیمی از پیکر جامعه یعنی زنان داده شده است. در توسعه روستایی نیز زنان روستایی به عنوان قشری تعیین کننده در تولیدات کشاورزی و مدیریت امور خانوار و منزل و همین طور مشارکت در فعالیت های اجتماعی- سیاسی- اقتصادی و .... جای خاصی را دارند. زنان روستایی به عنوان یکی از محرومترین اقشار جامعه، که نقش اساسی در تولیدات کشاورزی و مدیریت امور منزل و سرپرستی و تربیت فرزندان و نسل آینده کشاورزان و روستاییان را دارند دارای نیازهای آموزشی و یادگیری متنوعی می باشند که در صورت شناسایی دقیق این نیازهای آموزشی مختص آنان، می توان آموزشهای مورد نیاز زنان روستایی را با کارایی و اثر بخشی بسیار بیشتر در آینده طراحی نمود.

^۱ - استاد یار و دکترای رشته ترویج و آموزش کشاورزی و عضو هیئت علمی تمام وقت دانشگاه آزاد اسلامی واحد بیرجند و عضو بسیج اساتید استان خراسان جنوبی

^۲ - کارشناس زنان روستایی در سازمان جهاد کشاورزی بیرجند- استان خراسان جنوبی و دانشجوی کارشناسی ارشد رشته ترویج و آموزش کشاورزی دانشگاه آزاد اسلامی واحد بیرجند

اولین همایش ملی زن و توسعه پایدار روستایی

در این راستا، ارزیابی برنامه های آموزشی و ترویجی اجرا شده در استان خراسان جنوبی و شناخت نقاط قوت و ضعف این برنامه ها بسیار کمک کننده است و در توانمندسازی و افزایش اثر بخشی هزینه و کارایی فعالیت های توسعه برای زنان روستایی سهم عمده ای را دارا می باشند.

واژه های کلیدی: برنامه های آموزشی ترویجی، توانمند سازی، زنان روستایی، خراسان جنوبی.

۱- مقدمه

بررسی برنامه های آموزشی - ترویجی، یکی از محورهای اساسی در توانمند سازی زنان روستایی می باشند. که در ارائه این برنامه ها، آموزشگران نقش فوق العاده ای دارند. نظر سنجی از زنان روستایی، مسائل و مشکلات و نارسایی های اجتماعی برنامه های آموزشگران را نشان می دهد (گل محمدی، ۱۳۸۷). امروزه در برنامه های بین المللی و ملی توسعه؛ جایگاه ویژه ای به نیمی از پیکر جامعه یعنی زنان داده شده است. در توسعه روستایی نیز زنان روستایی به عنوان قشری تعیین کننده در تولیدات کشاورزی و مدیریت امور خانوار و منزل و همین طور مشارکت در فعالیت های اجتماعی - سیاسی - اقتصادی و .... جای خاصی را دارند (ورزه گر و آقاجان نوری، ۱۳۷۶. صص: ۳۹-۲۲۶). زنان روستایی به عنوان یکی از محرومترین اقشار جامعه، که نقش اساسی در تولیدات کشاورزی و مدیریت امور منزل و سرپرستی و تربیت فرزندان و نسل آینده کشاورزان و روستاییان را دارند دارای نیازهای آموزشی و یادگیری متنوعی می باشند که در صورت شناسایی دقیق این نیازهای آموزشی مختص آنان، می توان آموزشهای مورد نیاز زنان روستایی را با کارایی و اثر بخشی بسیار بیشتر در آینده طراحی نمود (کاری که متأسفانه در اغلب مواقع پیش از طرح ریزی و اجرای برنامه های آموزشی برای زنان روستایی مورد غفلت قرار گرفته می شود و اغلب موجب پایین آمدن شدید کارایی و اثر بخشی برنامه های آموزشی برای زنان روستایی می گردد و موجب اتلاف منابع انسانی، مالی، زمانی و... می گردد). تحول تکامل و تعالی انسانها مستلزم پرورش معنوی و آموزش مستمر آنان در زمینه های علمی، فنی و حرفه ای است، و این رمز تطوّر و پیشرفت مد نیت در جوامع بشری در طول تاریخ بوده و خواهد بود. در مقام مقایسه نسبی اعضای جوامع شهری با اعضای جوامع روستایی و عشایری در ایران، شهر نشینان با استفاده از امکانات آموزشی و منابع اطلاعاتی در دسترس خود، از مواهب آموزشی و پرورشی بیشتری بر خوردارند و نیز در حالی که روستا نشینان و عشایر چادر نشین و کوچ رو به مقدار کمتری به این امکانات و منابع دسترسی دارند، زنان روستایی و عشایری در مقام مقایسه با مردان همین جوامع، باز هم به مقدار خیلی کمتری از مواهب برنامه های آموزشی و پرورشی در کل جامعه بر خوردار بوده و هستند. بدین جهت می توان زنان روستایی و عشایری را به علت عدم دسترسی به منابع و اطلاعات و امکانات آموزشی، به عنوان مستضعف ترین اقشار جامعه بزرگ ایران قلمداد کرد (شهبازی، ۱۳۷۵).

در این راستا، ارزیابی برنامه های آموزشی و ترویجی اجرا شده در استان خراسان جنوبی و شناخت نقاط قوت و ضعف این برنامه ها بسیار کمک کننده است و در توانمندسازی و افزایش اثر بخشی هزینه و کارایی فعالیت های توسعه برای زنان روستایی سهم عمده ای را دارا می باشند.

۲- سوالات پژوهش

پرسش اصلی و محوری تحقیق عبارت است از:

اولین همایش ملی زن و توسعه پایدار روستایی

نگرش و دیدگاه‌های زنان روستایی در استان خراسان جنوبی در رابطه با تأثیرات و کیفیت و کمیت برنامه‌های آموزشی - ترویجی ویژه بر توانمندسازی و افزایش سطح زندگی و رفاه خانوارهای آنها چگونه می‌باشد؟

سوالات زیر محور/ فرعی این تحقیق عبارتند از:

- الف) نظرات زنان روستایی شرکت کننده در برنامه‌های آموزشی - ترویجی اجرا شده برای آنان در استان خراسان جنوبی در مورد میزان کارایی و اثربخشی این برنامه‌ها در رفع نیازها و توانمندسازی آنها چه می‌باشند؟
- ب) نظرات زنان روستایی شرکت کننده در برنامه‌های آموزشی - ترویجی اجرا شده برای آنان در استان خراسان جنوبی در مورد نقاط عمده قوت و وضعیت این برنامه‌ها چه می‌باشند؟
- ج) نظرات زنان روستایی شرکت کننده در برنامه‌های آموزشی - ترویجی اجرا شده برای آنان در استان خراسان جنوبی در مورد راهکارهای بهبود این برنامه‌ها برای زنان روستایی در استان چه می‌باشند؟
- د) نظرات زنان روستایی شرکت کننده در برنامه‌های آموزشی - ترویجی اجرا شده برای آنان در استان خراسان جنوبی در مورد تأثیر این برنامه‌ها بر رفاه خانوارهای روستایی و در کل فرآیند توسعه روستایی در استان چه می‌باشند؟

۳- اهداف تحقیق

هدف کلی این تحقیق عبارت است از:

بررسی برنامه‌های آموزشی - ترویجی به عنوان راهکاری جهت توانمندسازی زنان روستایی در استان خراسان جنوبی می‌باشد.

اهداف اختصاصی این تحقیق عبارتند از:

- ۱- بررسی میزان اثربخشی برنامه‌های آموزشی - ترویجی زنان روستایی در استان خراسان جنوبی
- ۲- بررسی میزان کارایی برنامه‌های آموزشی - ترویجی زنان روستایی در استان خراسان جنوبی
- ۳- بررسی راهکارهای افزایش میزان اثربخشی و کارایی برنامه‌های آموزشی - ترویجی زنان روستایی در استان خراسان جنوبی
- ۴- بررسی راهکارهای افزایش میزان توانمندسازی و درآمد و رفاه خانوارها بوسیله اجرای برنامه‌های آموزشی - ترویجی زنان روستایی در استان خراسان جنوبی
- ۵- بررسی موانع گوناگونی (فرهنگی، اقتصادی، اجتماعی و ...) که مانع از مشارکت و استفاده کامل زنان روستایی از برنامه‌های آموزشی - ترویجی استان خراسان جنوبی می‌گردند.

۴- روش پژوهش

روش اجرا با استفاده از مطالعات وسیع کتابخانه‌ای و اسنادی می‌باشد که در نهایت با تدوین و تهیه پرسشنامه برای زنان روستایی شرکت کننده در برنامه‌های آموزشی - ترویجی ویژه زنان روستایی که در استان خراسان جنوبی در ۲ سال اخیر اجرا شده است (در حدود ۱۰۰۰ نفر مطابق سوال از سازمان جهاد کشاورزی استان خراسان جنوبی) و تعیین روایی و

اولین همایش ملی زن و توسعه پایدار روستایی

اعتبار پرسشنامه پژوهش با استفاده از فرمول کوکران نسبت به تعیین حجم جامعه آماری پژوهش اقدام گردید. ابزار اصلی گردآوری اطلاعات میدانی در این تحقیق به طور اصلی پرسشنامه و بطور جانبی مصاحبه و مشاهده حضوری و مشارکتی محقق بود.

در مرحله بعد اطلاعات جمع آوری شده با استفاده از نرم افزار SPSS مورد تجزیه و تحلیل اطلاعات قرار گرفتند و با توجه به ماهیت پژوهش، جهت توصیف داده ها از آماره های شاخص مرکزی همچون میانگین، فراوانی، درصد و شاخص های پراکندگی همچون کمینه، بیشینه، انحراف معیار و واریانس استفاده شده است. در تحلیل روابط بین متغیرهای مستقل و وابسته بسته به شرایط از آزمون آماری همبستگی اسپیرمن برای گروههای وابسته استفاده شده است.

۴- خلاصه یافته های پژوهش

الف- تحلیل یافته های توصیفی مربوط به پاسخ دهندگان:

ویژگی های فردی

کمترین سن پاسخ دهندگان برابر با ۱۸ سال و بیشترین آن برابر با ۶۷ سال و متوسط سن زنان روستایی پاسخ دهنده در استان خراسان جنوبی برابر ۳۵ سال می باشد. که نشان دهنده شیب نسبی زنان روستایی پاسخ دهنده در استان خراسان جنوبی به سمت پایان جوانی و آغاز میان سالی می باشد.

اغلب زنان روستایی پاسخ دهنده در استان خراسان جنوبی (۷۶ درصد) متأهل هستند. که این امر می تواند نشان دهنده پایداری بیشتر نهاد مقدس خانواده در این مناطق روستایی استان خراسان جنوبی باشد. بیشتر زنان روستایی پاسخ دهنده در استان خراسان جنوبی (۲۷ درصد) دارای ۲ فرزند می باشند.

مدرک تحصیلی بیشتر پاسخ دهندگان (در مجموع ۵۰ درصد) راهنمایی و فوق دیپلم می باشد. این امر می تواند نشان دهنده وجود فرصت های نسبتاً خوب آموزشی برای زنان روستایی پاسخ دهنده در استان خراسان جنوبی باشد.

متوسط سابقه کار کلی زنان روستایی پاسخ دهنده در استان خراسان جنوبی برابر با ۱۱ سال است. کمترین و بیشترین سابقه کلی کار پاسخ دهندگان به ترتیب ۰ و ۴۵ سال می باشد.

ویژگی های زراعی

بیشترین میزان وسعت زمین زنان روستایی پاسخ دهنده در استان خراسان جنوبی ابتدا بدون زمین (۴۰ درصد) و سپس یک و سه هکتار (در مجموع ۳۴ درصد) می باشد. این امر می تواند نشان دهنده غالبیت کشاورزی روز مزد و خرده مالکی در بین زنان روستایی پاسخ دهنده در استان خراسان جنوبی باشد.

بیشترین تقسیم بندی زنان روستایی پاسخ دهنده در استان خراسان جنوبی بر حسب نوع محصول زیر کاشت اصلی (درجه اول) آنها زعفران است که میانگین میزان تولید آنها ۰/۰۰۲ (تن) (۲ کیلو گرم) می باشد. بیشترین تقسیم بندی زنان روستایی پاسخ دهنده در استان خراسان جنوبی بر حسب نوع محصول زیر کاشت فرعی (درجه دوم) آنها گندم است.

ویژگی های اقتصادی

در تقسیم بندی زنان روستایی پاسخ دهنده بر حسب تعداد گاو و گوساله که دارا می باشند بیشترین فراوانی پاسخ دهندگان را کسانی تشکیل می دهند که دارای ۳ تا ۵ گاو و گوساله هستند. و متوسط میزان درآمد سالیانه زنان روستایی پاسخ دهنده از گاو و گوساله ۱۰/۵ (میلیون ریال) می باشد.

در تقسیم بندی زنان روستایی پاسخ دهنده بر حسب تعداد گوسفند و بره که دارا می باشند بیشترین فراوانی پاسخ دهندگان را کسانی تشکیل می دهند که دارای ۱۱ الی ۲۰ گوسفند و بره هستند. و متوسط میزان درآمد سالیانه زنان روستایی پاسخ دهنده از گوسفند و بره ۳/۰۱ (میلیون ریال) می باشد.

در تقسیم بندی زنان روستایی پاسخ دهنده بر حسب تعداد بز و بزغاله که دارا می باشند بیشترین فراوانی پاسخ دهندگان را کسانی تشکیل می دهند که دارای ۱ الی ۵ بز و بزغاله هستند. و متوسط میزان درآمد سالیانه زنان روستایی پاسخ دهنده از بز و بزغاله ۰/۸۵ (میلیون ریال) می باشد.

در تقسیم بندی زنان روستایی پاسخ دهنده بر حسب تعداد طیور که دارا می باشند بیشترین فراوانی پاسخ دهندگان را کسانی تشکیل می دهند که دارای ۱۱ الی ۲۰ طیور خانگی هستند. و متوسط میزان درآمد سالیانه زنان روستایی پاسخ دهنده از طیور ۰/۴۸ (میلیون ریال) می باشد.

ویژگی های اجتماعی

کار دوم بیشتر زنان روستایی پاسخ دهنده در استان خراسان جنوبی خانه داری است که به آن مشغول می باشند. زنان روستایی پاسخ دهنده در استان خراسان جنوبی به طور متوسط روزانه ۲/۱ ساعت برای شغل دوم مصرف می کنند. بیشترین نوع مسئولیت اجتماعی زنان روستایی پاسخ دهنده، خانه داری و مدیریت امور منزل می باشد. و خانه داری کار اصلی بیشتر پاسخ دهندگان (در مجموع ۴۱ درصد) می باشد. این امر می تواند نشان دهنده وجود فرصت های نسبتاً خوب کم جهت انجام امور دیگر برای زنان روستایی پاسخ دهنده در استان خراسان جنوبی باشد.

ب- تحلیل یافته های توصیفی وضعیت برنامه های آموزشی- ترویجی زنان روستایی در استان خراسان جنوبی

در تقسیم بندی زنان روستایی پاسخ دهنده در استان خراسان جنوبی پاسخ دهنده بر حسب تعداد دفعاتی که در برنامه های آموزشی- ترویجی ویژه زنان روستایی ۲ سال گذشته شرکت نموده اند بیش از یک چهارم زنان روستایی مورد مطالعه حداقل یکبار در برنامه های آموزشی- ترویجی ویژه زنان روستایی در استان خراسان جنوبی در ۲ سال گذشته شرکت نمودند. و حدود یک پنجم زنان روستایی مورد مطالعه حداقل یکبار در دو سال گذشته در روش ترویجی مدرسه در مزرعه شرکت نموده اند. و حدود ۲۷ درصد از زنان روستایی مورد مطالعه حداقل یک بار در دو سال گذشته در روش ترویجی تماش با مروج در مرکز خدمات شرکت نموده اند. و حدود ۶۴ درصد از زنان روستایی مورد مطالعه حداقل یک بار در دو سال گذشته در کلاسهای ترویجی شرکت نموده اند. و حدود ۴۲ درصد از زنان روستایی مورد مطالعه حداقل یک بار در دو سال گذشته از روش ترویجی گردش علمی استفاده نموده اند. و حدود ۴۲ درصد از زنان روستایی مورد مطالعه حداقل یک بار در دو سال گذشته از روش ترویجی ملاقات با مروج در روستا استفاده نموده اند. و نیمی از زنان روستایی مورد مطالعه در دو سال گذشته از روش نمایش فیلمهای ترویجی استفاده نموده اند. و حدود ۳۱ درصد از زنان روستایی مورد مطالعه در دو سال

اولین همایش ملی زن و توسعه پایدار روستایی

گذشته حداقل یک بار از روش طرح‌های تحقیقی - ترویجی استفاده نموده اند. و حدود ۶۰ درصد از زنان روستایی مورد مطالعه حداقل یک بار در دو سال گذشته از روش ترویجی شرکت در کارگاه‌های آموزش استفاده نموده اند. و حدود ۶۳ درصد از زنان روستایی مورد مطالعه حداقل یک بار در دو سال گذشته از روش مطالعه نشریات و مجلات ترویجی استفاده نموده اند و حدود یک چهارم زنان روستایی مورد مطالعه (۳۲ نفر از ۶۳ نفر) سه بار و بیش از سه بار در دو سال گذشته از روش مطالعه نشریات و مجلات ترویجی استفاده نموده اند. بیشترین تقسیم بندی زنان روستایی پاسخ دهنده در استان خراسان جنوبی بر حسب تعداد دفعاتی که در برنامه های آموزشی - ترویجی ویژه زنان روستایی در استان خراسان جنوبی شرکت نموده اند بین یک تا سه بار شرکت در این برنامه های آموزشی - ترویجی می باشد.

بیشترین تقسیم بندی زنان روستایی پاسخ دهنده در استان خراسان جنوبی بر اساس میزان تأکید در برنامه های آموزشی و ترویج کشاورزی اجرا شده در رعایت موارد مهم برای زنان روستایی به ترتیب ((تشویق زنان روستایی جهت استفاده از فن آوری های پیشرفته و مناسب در تولید)) و ((تلاش در حاکمیت بخشیدن به جو آموزشی - یادگیری برای زنان روستایی در این فعالیت ها)) و ((توسعه ارتباط بین ترویج و تحقیق در آموزش زنان روستایی)) و ((آشنا نمودن زنان روستایی نسبت به حقوق خود در خانواده و اجتماع روستا)) می باشند. که این موارد در کل می توانند میزان توفیق نسبی این برنامه ها را در نزد پاسخگویان نشان دهد.

بیشترین تقسیم بندی زنان روستایی پاسخ دهنده در استان خراسان جنوبی بر اساس میزان همکاری آنها با سازمان ها و نهاد های اجتماعی موجود در روستا به ترتیب ((شورای اسلامی روستا)) و ((انجمن اولیاء و مربیان مدرسه)) و ((پایگاه مقاومت بسیج)) می باشند. این موارد در کل می توانند میزان توفیق نسبی، اهمیت و حیطة موضوعی و کاری هر یک از موارد فوق الذکر را در نزد پاسخگویان و زندگی آنها نشان بدهند.

ج- تحلیل یافته های استنباطی وضعیت برنامه های آموزشی - ترویجی زنان روستایی در استان خراسان جنوبی

در تمام فرضیه های پژوهش، فرضیه های خلاف (H_1) مورد تأیید قرار گرفتند و فرضیه های صفر (H_0) رد شدند. بنابراین می توان گفت بین متغیرهای مستقل یعنی سن، میزان تحصیلات (سالهای آموزش)، میزان وسعت زمین، نوع محصول تولیدی، نوع مسئولیت اجتماعی و میزان شرکت زنان روستایی شرکت کننده در برنامه های آموزشی - ترویجی ویژه زنان روستایی و نظرات آنها در مورد اثرات این دوره ها در توانمندسازی آنها رابطه معنی داری وجود دارد.

۵- نتیجه گیری و پیشنهادات

- با توجه به اینکه میانگین سن زنان روستایی پاسخ دهنده که برابر ۳۵ سال می باشد. که نشان دهنده شیب نسبی زنان روستایی پاسخ دهنده در استان خراسان جنوبی به سمت پایان جوانی و آغاز میان سالی می باشد. می توان نتیجه گرفت که زنان روستایی استان خراسان جنوبی نسبتاً از سن بالایی برخوردار بوده اند، و نشان می دهد قشر جوان زنان روستایی کمتر به شغل کشاورزی تمایل داشته و به مشاغل غیر کشاورزی مشغول بوده اند و در بسیاری از موارد در کوچکترین فرصت برای مهاجرت به شهرها استفاده می نمایند. در این راستا می بایست نسبت به ایجاد فرصت های شغلی و ایجاد درآمد برای زنان روستایی در منطقه اقدام گردد تا جذابیت های بیشتری برای ماندگاری آنها در مناطق روستایی آنها به وجود آید. این یافته توسط گل محمدی و همکاران (۱۳۹۰) و گل محمدی (۱۳۹۰) تأیید شده است.

اولین همایش ملی زن و توسعه پایدار روستایی

- با توجه به اینکه مدرک تحصیلی بیشتر پاسخ دهندگان (در مجموع ۵۰ درصد) راهنمایی و فوق دیپلم می باشد. این امر می تواند نشان دهنده وجود فرصت های نسبتاً خوب آموزشی برای زنان روستایی پاسخ دهنده در استان خراسان جنوبی باشد. در این راستا می بایست نسبت به ایجاد فرصت های آموزشی و تحصیلی بیشتر برای زنان روستایی در استان خراسان جنوبی اقدام گردد. این یافته توسط گل محمدی و همکاران (۱۳۹۰) و گل محمدی (۱۳۹۰) تایید شده است.

- با توجه به اینکه متوسط سابقه کار کلی زنان روستایی پاسخ دهنده در استان خراسان جنوبی برابر با ۱۱ سال است. و کمترین و بیشترین سابقه کلی کار پاسخ دهندگان به ترتیب ۰ و ۴۵ سال می باشد. این امر می تواند نشان دهنده شروع مسئولیت ها و مشاغل و کارهای مختلف و متنوع از سنین پایین تر برای زنان روستایی در استان خراسان جنوبی باشد. بنابراین می بایست نسبت به برگزاری برنامه های آموزشی- ترویجی زنان روستایی در استان خراسان جنوبی در جهت رفع نیازهای آنها از سنین پایین تر و نوجوانی ترتیب اثر داده شود.

- با توجه به اینکه بیشترین میزان وسعت زمین زنان روستایی پاسخ دهنده در استان خراسان جنوبی ابتدا بدون زمین (۴۰ درصد) و سپس یک و سه هکتار (در مجموع ۳۴ درصد) می باشد. این امر می تواند نشان دهنده غالبیت کشاورزی روز مزد و خرده مالکی در بین زنان روستایی پاسخ دهنده در استان خراسان جنوبی باشد. بنابراین می بایست نسبت به گسترش و تقویت راهکارهایی جهت ایجاد و تقویت تعاونی های تولید تولید و زراعی برای زنان روستایی در روستاهای استان خراسان جنوبی اقدامات لازم صورت پذیرد.

- با توجه به اینکه بیشترین تقسیم بندی زنان روستایی پاسخ دهنده در استان خراسان جنوبی بر حسب نوع محصول زیر کاشت اصلی (درجه اول) آنها زعفران است که میانگین میزان تولید آنها ۰/۰۰۲ (تن) (۲ کیلو گرم) می باشد. بنابراین می بایست نسبت به گسترش و تقویت راهکارهایی جهت افزایش درآمد زنان روستایی از این محصولات به ویژه تأمین به موقع نهاده ها و برگزاری دوره های مناسب ترویجی جهت افزایش میزان تولید، خرید به موقع و تضمینی و با قیمت مناسب زعفران از زنان روستایی، ایجاد صنایع تبدیلی و بسته بندی برای محصول زعفران در منطقه اقدام گردد تا از این طریق موجب افزایش درآمد زنان روستایی و متعاقب آن خانوارهای آنها گردد.

- با توجه به اینکه در تقسیم بندی زنان روستایی پاسخ دهنده بر حسب تعداد گاو و گوساله که دارا می باشند بیشترین فراوانی پاسخ دهندگان را کسانی تشکیل می دهند که دارای ۳ تا ۵ گاو و گوساله هستند. و متوسط میزان درآمد سالیانه زنان روستایی پاسخ دهنده از گاو و گوساله ۱۰/۵ (میلیون ریال) می باشد. و بیشترین فراوانی پاسخ دهندگان را کسانی تشکیل می دهند که دارای ۱۱ الی ۲۰ گوسفند و بره هستند. و متوسط میزان درآمد سالیانه زنان روستایی پاسخ دهنده از گوسفند و بره ۳/۰۱ (میلیون ریال) می باشد. و بیشترین فراوانی پاسخ دهندگان را کسانی تشکیل می دهند که دارای ۱ الی ۵ بز و بزغاله هستند. و متوسط میزان درآمد سالیانه زنان روستایی پاسخ دهنده از بز و بزغاله ۰/۸۵ (میلیون ریال) می باشد. و بیشترین فراوانی پاسخ دهندگان را کسانی تشکیل می دهند که دارای ۱۱ الی ۲۰ طیور خانگی هستند. و متوسط میزان درآمد سالیانه زنان روستایی پاسخ دهنده از طیور ۰/۴۸ (میلیون ریال) می باشد. در این راستا می بایست نسبت به برگزاری برنامه های آموزشی- ترویجی زنان روستایی در استان خراسان جنوبی در جهت رفع نیازهای آموزشی آنها در فعالیت های پرورش دام ها و طیور خانگی ترتیب اثر داده شود. همین طور نسبت به ایجاد راهکارهایی جهت فروش این دام ها و طیور خانگی توسط زنان روستایی در بازارهای محلی و منطقه ای و با قیمت مناسب اقدام گردیده شود تا از این طریق موجب افزایش درآمد زنان روستایی استان خراسان جنوبی و متعاقب آن خانوارهای آنها گردد.

اولین همایش ملی زن و توسعه پایدار روستایی

- با توجه به اینکه کار دوم بیشتر زنان روستایی پاسخ دهنده در استان خراسان جنوبی خانه داری است که به آن مشغول می باشند. و زنان روستایی پاسخ دهنده در استان خراسان جنوبی به طور متوسط روزانه ۲/۱ ساعت برای شغل دوم مصرف می کنند. و بیشترین نوع مسئولیت اجتماعی زنان روستایی پاسخ دهنده، خانه داری و مدیریت امور منزل می باشد. و خانه داری کار اصلی بیشتر پاسخ دهندگان (در مجموع ۴۱ درصد) می باشد. این امر می تواند نشان دهنده وجود فرصت های نسبتاً خوب کم جهت انجام امور دیگر برای زنان روستایی پاسخ دهنده در استان خراسان جنوبی باشد. همین طور در این راستا می بایست نسبت به برگزاری بیشتر و با کیفیت تر برنامه های آموزشی- ترویجی زنان روستایی در استان خراسان جنوبی در جهت رفع نیازهای آموزشی آنها در زمینه ترویج خانه داری و زیر مجموعه های مرتبط با آن ترتیب اثر داده شود. اجرای برنامه ریزی شده، اثر بخش و موفق و محتوی مناسب برنامه های ترویج خانه داری می تواند در افزایش سطح تغذیه، سلامت، بهداشت، نشاط و تندرستی و در نهایت موفقیت خانوارهای آنها بسیار موثر باشد.

- با توجه به اینکه بیش از چهارم زنان روستایی مورد مطالعه حداقل یکبار در برنامه های آموزشی- ترویجی ویژه زنان روستایی در استان خراسان جنوبی در ۲ سال گذشته شرکت نمودند. و حدود یک پنجم زنان روستایی مورد مطالعه حداقل یکبار در دو سال گذشته در روش ترویجی مدرسه در مزرعه شرکت نموده اند. و این میزان در مقایسه با استانداردهای مطلوب جهانی، بسیار پایین می باشد می بایست نسبت به ایجاد راهکارهایی جهت افزایش شرکت آنها در این برنامه های آموزشی- ترویجی اقدام گردد. این امر می بایست در سایر روشهای آموزشی ترویجی که زنان روستایی مورد مطالعه که تعداد خیلی کمی از زنان روستایی در آنها شرکت نموده اند همچون روش ترویجی تماس با مروج در مرکز خدمات، شرکت در کلاسهای ترویجی، روش ترویجی گردش علمی، روش ترویجی ملاقات با مروج در روستا، روش طرحهای تحقیقی- ترویجی، روش طرحهای تحقیقی- ترویجی، شرکت در کارگاههای آموزش، مطالعه نشریات و مجلات ترویجی، نیز اعمال گردد و زمینه های شرکت بیشتر زنان روستایی در این برنامه ها فراهم گردد.

- با توجه به اینکه در رتبه بندی زنان روستایی پاسخ دهنده در استان خراسان جنوبی بر اساس میزان تأکید در برنامه های آموزشی و ترویج کشاورزی اجرا شده در رعایت موارد مهم برای زنان روستایی، به ترتیب ((تشویق زنان روستایی جهت استفاده از فن آوری های پیشرفته و مناسب در تولید)) و ((تلاش در حاکمیت بخشیدن به جو آموزشی- یادگیری برای زنان روستایی در این فعالیت ها)) و ((توسعه ارتباط بین ترویج و تحقیق در آموزش زنان روستایی)) و ((آشنا نمودن زنان روستایی نسبت به حقوق خود در خانواده و اجتماع روستا)) می باشند. که این موارد در کل می توانند میزان توفیق نسبی این برنامه ها را در این موارد در نزد پاسخگویان نشان دهد. در این راستا می بایست نسبت به ایجاد راهکارهایی جهت حفظ و افزایش بیشتر رضایتمندی زنان روستایی در این موارد و موارد مشابه و ضروری بود.

- با توجه به اینکه در رتبه بندی زنان روستایی پاسخ دهنده در استان خراسان جنوبی بر اساس میزان همکاری آنها با سازمان ها و نهاد های اجتماعی موجود در روستا، به ترتیب ((شورای اسلامی روستا)) و ((انجمن اولیاء و مربیان مدرسه)) و ((پایگاه مقاومت بسیج)) می باشند. در این راستا می بایست نسبت به ایجاد راهکارهایی جهت حفظ و افزایش بیشتر رضایتمندی و همکاری آنها با این سازمان ها و نهاد های اجتماعی ضروری می باشد.

- در تمام فرضیه های پژوهش، فرضیه های خلاف (H_1) مورد تأیید قرار گرفتند و فرضیه های صفر (H_0) رد شدند. بنابراین می توان گفت بین متغیرهای مستقل یعنی سن، میزان تحصیلات (سالهای آموزش)، میزان وسعت زمین، نوع محصول تولیدی، نوع مسئولیت اجتماعی و میزان شرکت زنان روستایی شرکت کننده در برنامه های آموزشی- ترویجی ویژه زنان

اولین همایش ملی زن و توسعه پایدار روستایی

روستایی در استان خراسان جنوبی و نظرات آنها در مورد اثرات این دوره ها در توانمندسازی آنها رابطه معنی داری وجود دارد.

در کل می بایست تمام این موارد در طراحی و تدوین برنامه های آموزشی و ترویج کشاورزی برای زنان روستایی در استان خراسان جنوبی در آینده مورد توجه زیاد و جدی قرار بگیرند. و در جهت ارائه مناسب تر خدمات و برنامه های آموزشی و ترویج کشاورزی به زنان روستایی استان خراسان جنوبی در آینده تمهیدات مناسب اجرا شده و رضایت بیشتر زنان روستایی شرکت کننده در برنامه های آموزشی - ترویجی ویژه آنها در استان خراسان جنوبی جلب گردد تا در نهایت بتواند نسبت به دستیابی به اهداف توسعه پایدار روستایی و بویژه در حیطه زنان روستایی و خانوارهای آنها موثر واقع شوند.

جدول های پژوهش

جدول شماره (۱) - تقسیم بندی زنان روستایی پاسخ دهنده در استان خراسان جنوبی پاسخ دهنده بر حسب تعداد دفعاتی که در برنامه

های آموزشی - ترویجی ویژه زنان روستایی ۲ سال گذشته شرکت نموده اند

روشهای ترویجی	استفاده از روش ترویجی در دو سال گذشته (تعداد)				تعداد دفعات استفاده از روشهای ترویجی (در صورتی که از روشهای ترویجی استفاده شده)				
	بلی	خیر	بدون پاسخ	جمع	یک بار	دو بار	سه بار	بیش از سه بار	بی پاسخ
برنامه های آموزشی - ترویجی ویژه زنان روستایی	۳۶	۵۸	۶	۱۰۰	۲۷	—	۵	—	۳
مدرسه در مزرعه	۱۹	۸۰	۱	۱۰۰	۱	—	—	۶	۱۲
تماس با مروج در مرکز خدمات	۲۸	۷۱	۱	۱۰۰	—	۳	—	۱۸	۷
شرکت در کلاسهای ترویجی	۶۴	۳۰	۶	۱۰۰	۱۳	۱۵	۱۸	۱۳	۱۵
گردش علمی	۴۲	۵۷	۱	۱۰۰	۳۰	۷	—	—	۵
ملاقات با مروج در روستا	۴۲	۵۷	۱	۱۰۰	۷	۹	۸	۱۳	۵
نمایش فیلمهای ترویجی	۵۰	۴۹	۱	۱۰۰	۲۲	۳۳	۶	۶	۵
طرحهای تحقیقی - ترویجی	۳۱	۶۸	۱	۱۰۰	۱۴	۱۷	—	—	—
شرکت در کارگاههای آموزش	۶۰	۳۹	۱	۱۰۰	۲۵	۱۳	۱۰	۷	۵
مطالعه نشریات و مجلات ترویجی	۶۳	۳۶	۱	۱۰۰	۳	۱۹	۶	۳۲	۳

اولین همایش ملی زن و توسعه پایدار روستایی

جدول شماره (۲) - نوع فعالیت های اجتماعی زنان روستایی پاسخ دهنده در استان خراسان جنوبی

نوع فعالیت های اجتماعی	فراوانی	درصد	درصد معتبر
خانه داری و مدیریت امور منزل	۷۵	۷۵	۷۵
همکاری و شرکت در امور مزرعه و باغداری	۹	۹	۹
مشارکت در فعالیت های شورای روستا	۵	۵	۵
مشارکت در فعالیت های عمرانی و بهداشتی روستا	۶	۶	۶
سایر فعالیتها در روستا	۵	۵	۵
مجموع	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰
بی پاسخ	---	---	---
مجموع کل	۱۰۰	۱۰۰	---

جدول شماره (۳) - تقسیم بندی زنان روستایی پاسخ دهنده در استان خراسان جنوبی بر حسب تعداد دفعاتی که در برنامه های آموزشی - ترویجی در کل شرکت نموده اند

تعداد دفعاتی که در برنامه های آموزشی - ترویجی در کل شرکت نموده اند	فراوانی	درصد	درصد معتبر
اصلا شرکت ننموده ام	---	---	---
بین یک تا سه بار شرکت نموده ام	۷۷	۷۷	۷۷
چهار تا پنج بار شرکت نموده ام	۱۷	۱۷	۱۷
شش بار و بیشتر شرکت نموده ام	۶	۶	۶
مجموع	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰
بی پاسخ	---	---	---
مجموع کل	۱۰۰	۱۰۰	---

اولین همایش ملی زن و توسعه پایدار روستایی

جدول شماره (۴) - رتبه بندی زنان روستایی پاسخ دهنده در استان خراسان جنوبی بر اساس میزان تأکید در برنامه های آموزشی و ترویج

کشاورزی اجرا شده در رعایت موارد مهم برای زنان روستایی (نمره بین ۱ - ۶)

رتبه	انحراف معیار	دامنه	میانگین رتبه ای	تعداد پاسخگو	میزان تأکید در برنامه های آموزشی و ترویج کشاورزی اجرا شده در رعایت موارد مهم برای زنان روستایی
۱	۱/۷۱	۵	۴/۱۹	۱۰۰	تشویق زنان روستایی جهت استفاده از فن آوری های پیشرفته و مناسب در تولید
۲	۱/۸۹	۵	۳/۷۸	۱۰۰	تلاش در حاکمیت بخشیدن به جو آموزشی - یادگیری برای زنان روستایی در این فعالیت ها
۳	۱/۲۷	۵	۳/۶۹	۱۰۰	توسعه ارتباط بین ترویج و تحقیق در آموزش زنان روستایی
۴	۱/۴۶	۵	۳/۶۷	۱۰۰	آشنا نمودن زنان روستایی نسبت به حقوق خود در خانواده و اجتماع روستا
۵	۲/۰۷	۵	۳/۶۲	۱۰۰	تشویق زنان روستایی به ایجاد و حضور در تشکل ها جهت تسهیل مشارکت در امور اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و ... در روستاهایشان
۶	۱/۴۶	۵	۳/۵۶	۱۰۰	ارتقای آگاهی های عمومی در خصوص معرفی شخصیت زنان روستایی در رسانه های گروهی (برای مثال: معرفی زنان نمونه تولید کننده در عرصه های اقتصادی و فرهنگی)
۷	۱/۴۷	۵	۳/۴۴	۱۰۰	افزایش آگاهی و درک برنامه ریزان، مسئولان و مجریان در خصوص پایگاه اجتماعی زنان روستایی
۸	۱/۳۸	۵	۳/۲۷	۱۰۰	ایجاد فرصت های برابر جهت آموزش های ترویجی برای همه زنان روستایی استان
۹	۱/۸۴	۵	۳/۲۱	۱۰۰	شناسایی موانع و مشکلات تشکل های زنان روستایی در استان
۱۰	۱/۵۸	۵	۳/۱۸	۱۰۰	ایجاد فرصت های برابر جهت بهره گیری از امکانات مشاوره ای برای زنان روستایی استان
۱۱	۱/۵۹	۵	۳/۰۸	۱۰۰	نشان دادن میزان واقعی فعالیت های زنان روستایی بوسیله تغییر و اصلاح آمار نامه های استانی و کشوری
۱۲	۱/۶۶	۵	۲/۹۴	۱۰۰	مشروط کردن اعطای وام کم بهره و سایر تسهیلات بانکی برای زنان روستایی به کسب گواهی اتمام دوره آموزش فنی و حرفه ای
۱۳	۱/۳۷	۵	۲/۸۶	۱۰۰	ایجاد فرصت های برابر جهت آموزش های فنی و حرفه ای برای زنان روستایی استان
۱۴	۱/۳۷	۵	۲/۷۸	۱۰۰	شناسایی استعداد ها، توانایی های بالفعل و بالقوه و امکانات موجود زنان روستایی استان
۱۵	۱/۱۱	۵	۲/۷۲	۱۰۰	شناسایی موانع موجود بر سر راه آموزش و خدمات رسانی به زنان روستایی استان

اولین همایش ملی زن و توسعه پایدار روستایی

۱۶	۱/۲۶	۵	۲/۵۲	۱۰۰	شناسایی نقش ها و وظایف زنان روستایی استان در ابعاد مختلف اجتماعی ، اقتصادی و فرهنگی
۱۷	۱/۶۵	۵	۲/۴	۱۰۰	شناسایی نیازهای واقعی زنان روستایی در استان
۱۸	۱/۵۹	۵	۲/۳۹	۱۰۰	ایجاد و توسعه تشکل های خاص زنان روستایی از قبیل تعاونیها ، انجمن ها ، شوراهای ، هیئت ها و ...

جدول شماره (۵)- رتبه بندی زنان روستایی پاسخ دهنده در استان خراسان جنوبی بر اساس میزان همکاری آنها با سازمان ها و نهاد

های اجتماعی موجود در روستا (نمره بین ۱ - ۶)

رتبه	انحراف معیار	دامنه	میانگین رتبه ای	تعداد پاسخگو	میزان همکاری زنان روستایی پاسخ دهنده با سازمان ها و نهاد های اجتماعی موجود در روستا
۱	۱/۷۵	۴	۴/۴۹	۱۰۰	شورای اسلامی روستا
۲	۲/۰۵	۵	۳/۶۹	۱۰۰	انجمن اولیاء و مربیان مدرسه
۳	۱/۶۵	۴	۳/۴۶	۱۰۰	پایگاه مقاومت بسیج
۴	۱/۵۹	۵	۳/۳۱	۱۰۰	مرکز ترویج و خدمات روستایی
۵	۱/۴۵	۵	۲/۴۴	۱۰۰	شرکت تعاونی روستایی
۶	۲/۲۷	۵	۱/۸۳	۱۰۰	سایر موارد

جدول شماره (۶)- نتایج آزمون فرضیات تحقیق

ردیف	فرضیه	نتیجه آزمون
۱	بین سن زنان روستایی شرکت کننده در برنامه های آموزشی ترویجی ویژه زنان روستایی و نظرات آنها در مورد اثرات این دوره ها در توانمندسازی آنها رابطه معنی داری وجود دارد.	تأیید فرضیه خلاف (H_1)
۲	بین میزان تحصیلات (سالهای آموزش) زنان روستایی شرکت کننده در برنامه های آموزشی ترویجی ویژه زنان روستایی و نظرات آنها در مورد اثرات این دوره ها در توانمندسازی آنها رابطه معنی داری وجود دارد.	تأیید فرضیه خلاف (H_1)
۳	بین میزان زمین زنان روستایی شرکت کننده در برنامه های آموزشی - ترویجی ویژه زنان روستایی و نظرات آنها در مورد اثرات این دوره ها در توانمندسازی آنها رابطه معنی داری وجود دارد.	تأیید فرضیه خلاف (H_1)
۴	بین نوع محصول تولیدی زنان روستایی شرکت کننده در برنامه های آموزشی - ترویجی ویژه زنان روستایی و نظرات آنها در مورد اثرات این دوره ها در توانمندسازی آنها رابطه معنی داری وجود دارد.	تأیید فرضیه خلاف (H_1)
۵	بین نوع مسئولیت اجتماعی زنان روستایی شرکت کننده در برنامه های آموزشی ترویجی ویژه زنان روستایی و نظرات آنها در مورد اثرات این دوره ها در توانمندسازی آنها رابطه معنی داری وجود دارد.	تأیید فرضیه خلاف (H_1)
۶	بین میزان شرکت زنان روستایی شرکت کننده در برنامه های آموزشی - ترویجی ویژه زنان روستایی و نظرات آنها در مورد اثرات این دوره ها در توانمندسازی آنها رابطه معنی داری وجود دارد.	تأیید فرضیه خلاف (H_1)

مراجع

- ۱) بست، ج. (۱۳۷۴). روشهای تحقیق در علوم تربیتی و رفتاری. ترجمه: دکتر حسن پاشا شریفی و دکتر نرگس طالقانی. انتشارات رشد. تهران.
- ۲) بنی هاشمی. (دی ۱۳۸۰). نگرش نادرست جامعه نسبت به توانایی های زنان، مشکل کلیدی بر سر راه توسعه فعالیت های زنان روستایی. در: ماهنامه مروج. تهران. انتشارات فنی معاونت ترویج سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی. صفحه ۳.
- ۳) بی نام. (شهریور ۱۳۸۲). نگاهی به انواع آموزشهای کاربردی برای دختران روستایی. در: جهاد روستا، ویژه جوانان. شماره: ۴۲۷. تهران. معاونت ترویج کشاورزی. صفحه ۲.
- ۴) پناهی، ف. (۱۳۸۲). بررسی میزان دسترسی زنان به خدمات آموزشی و ترویجی. در: مجموعه مقالات بر گزیده دومین همایش سراسری علمی پژوهشی باشگاه پژوهشگران جوان. اقلید. معاونت پژوهشی دانشگاه آزاد اسلامی اقلید.
- ۵) دلاور، ع. (۱۳۸۳). مبانی نظری و عملی پژوهش در علوم انسانی و اجتماعی (با تجدید نظر و اضافات). چاپ سوم. تهران. انتشارات رشد.
- ۶) سازمان جهانی خوار و بار و کشاورزی. (فائو). (۱۳۷۴). زنان در توسعه کشاورزی؛ برنامه کار فائو. مترجم: غلامحسین صالح نسب. تهران. مدیریت مطالعات و بررسیها. معاونت ترویج و مشارکت مردمی وزارت جهاد سازندگی.
- ۷) سازمان جهاد کشاورزی خراسان جنوبی. (۱۳۹۱). اداره آمار و فناوری اطلاعات.
- ۸) سازمان ملل متحد. (۱۳۷۴). گزارش برنامه عمران ملل متحد. مترجم: غلامحسین صالح نسب. تهران. معاونت ترویج و نظامهای بهره برداری، دفتر مطالعات و تلفیق برنامه ها وزارت جهاد سازندگی.
- ۹) سروش مهر، ه. رفیعی، ح. کلانتری، خ. شعبانعلی فمی، ح. (۱۳۸۹). بررسی پایگاه اقتصادی اجتماعی زنان روستایی و عوامل مؤثر بر بهبود آن (مطالعه موردی شهرستان همدان). متن کامل مقاله موجود بر روی سایت مقالات علمی پژوهشی جهاد دانشگاهی ایران - به آدرس اینترنتی: www.sid.ir
- ۱۰) سوا نسون، ب. ی. بنتز، ر. پ. سو فرانکو، ا. ج. (۱۳۸۱). بهبود ترویج کشاورزی، کتاب مرجع. مترجمان: غلامحسین صالح نسب، رضا موحدی، اسماعیل کرمی دهکردی. تهران - معاونت ترویج و نظامهای بهره برداری، دفتر مطالعات و تلفیق برنامه ها وزارت جهاد کشاورزی.
- ۱۱) شهبازی، ا. (۱۳۷۵). توسعه و ترویج روستایی. چاپ دوم. انتشارات دانشگاه تهران.
- ۱۲) طالقانی، م. (۱۳۷۴). روش تحقیق نظری در علوم اجتماعی. چاپ دوم. مرکز چاپ و انتشارات دانشگاه پیام نور.
- ۱۳) گل محمدی، ف. (خرداد و تیر ۱۳۷۸). زنان و فقر روستایی. در: ماهنامه سنبله. شماره ۱۰۸. تهران. صفحات: ۶۶-۷۱.
- ۱۴) گل محمدی، ف. (اول آذر ماه ۱۳۹۰). مقاله ارائه شده به صورت سخنرانی در: همایش ملی زنان سرپرست خانوار - پژوهشکده خانواده دانشگاه شهید بهشتی و کمیته امداد امام خمینی (ره). تحت عنوان: ((گرامین بانک بنگلادش - الگویی مناسب در بهره برداری بهینه از اعتبارات خرد در راستای فقر زدایی و توانمند سازی زنان روستایی سرپرست خانوار در ایران))، همراه با گواهی ارائه مقاله به صورت سخنرانی برتر از دبیر علمی همایش و لوح مقاله برگزیده همایش از دانشگاه شهید بهشتی و کمیته امداد امام خمینی (ره).
- ۱۵) گل محمدی، ف. (۲ و ۳ آذر ماه ۱۳۹۰). مقاله ارائه شده به صورت پوستر در: ((اولین همایش ملی اشتغال دانش آموزان بخش کشاورزی و منابع طبیعی)) - پژوهشکده مجازی کشاورزی، منابع طبیعی و محیط زیست سازمان بسیج مهندسین - دانشگاه تربیت مدرس تهران - تحت عنوان: ((نگاهی بر اهمیت و کارکرد های شرکت های تعاونی تولید و تعاونی زنان روستایی در

اولین همایش ملی زن و توسعه پایدار روستایی

اقتصاد و اشتغال خراسان جنوبی)). چاپ مقاله کامل در CD مجموعه مقالات همایش - چاپ چکیده مقاله در کتاب مجموعه چکیده مقالات همایش - صفحه: ۱۰۰. انتشارات سازمان بسیج مهندسين. دانشگاه تربیت مدرس تهران.

۲۱) گل محمدی، ف. (۵ بهمن ماه ۱۳۸۴). مقاله ارائه شده به صورت پوستر در: توانمند سازی زنان روستایی با اتکاء بر فرایند مکتب آموزشی ترویج در نظامهای تولیدی روستاهای ایران. در: همایش سراسری سازمان جوانان خانه کشاورز. دانشگاه تربیت مدرس تهران. سازمان جوانان خانه کشاورز. چاپ در کتاب چکیده مقاله های همایش: صفحات: ۴۰ و ۴۱.

۲۲) گل محمدی، ف. (۱۳۸۶). چاپ مقاله در: ((فصلنامه زنان - مطالعات فرهنگی - دفاعی)) فصلنامه مرکز مطالعات و تحقیقات زنان سپاه - دانشگاه امام حسین (ع) تهران - سال سوم - شماره ۱۰ و ۱۱ - پاییز و زمستان ۱۳۸۶ - تحت عنوان: ((فناوری اطلاعات و ارتباطات (ICT) در اشتغالزایی و افزایش بهره وری زنان (با تأکید بر زنان روستایی)). چاپ در صفحات: ۹۳ - ۱۱۸. متن کامل مقاله موجود بر روی بانک اطلاعات نشریات کشور شبکه اینترنت: WWW.MAGIRAN.COM

۲۳) گل محمدی، ف. (۱۳۸۷). طرح پژوهشی (خاتمه یافته) تحت عنوان: ((ارزیابی برنامه های آموزشی کشاورزی انجام شده در ارتباط با زنان روستایی استان خراسان جنوبی در برنامه سوم توسعه ۱۳۷۹ الی ۱۳۸۴ به منظور بهبود برنامه ریزی در برنامه چهارم)). مجری و مسئول. سازمان جهاد کشاورزی - استان خراسان جنوبی - مرکز تحقیقات کشاورزی بیرجند. ۱۳۸۷-۱۳۸۵.

۲۴) مرکز آموزش و پژوهش کمیته امداد امام خمینی (ره). (۱۳۹۰). مجموعه مقالات برگزیده همایش ملی توانمندسازی با رویکرد جهاد اقتصادی در کمیته امداد امام خمینی (ره). ناشر: تهران. مرکز آموزش و پژوهش کمیته امداد امام خمینی (ره).

۲۵) ورزه گر، ش. آقاجان نوری، ن. (۱۳۷۶). نقش زنان در فرایند توسعه. در: توسعه پایدار کشاورزی، مجموعه مقالات نشریه شماره ۴. فصلنامه اقتصاد کشاورزی و توسعه. تهران. معاونت برنامه ریزی و اقتصاد کشاورزی. وزارت کشاورزی. صفحات: ۳۹ - ۲۲۶.

- 26) Anonymus. (N.D). Technology Development and Transfer for rural Women in Asia. www.fao.org
- 27) Creswell, J.W. (1994). Research Design- Qualitative & Quantitative Approach. SAGE Publications. London. England.
- 28) Hambly Odame, H. , Hafkin , N. , Wessler , G. , Boto, I. (September 2002). Gender and Agriculture in the information Society . in : Briefing Paper 55 . International Service For National Agricultural Research (ISNAR).
- 29) Rotschild , C . S . (1995) . Gender and Rural Poverty . in : Poverty Alleviation through Agricultural Projects . [Eds : Emmanuel D ' Silva and kaye Bysouth] . 2 nd ed . Washington , D . C . , The World Bank. PP: 30 - 36 .

Studying extension education programs as an approach for empowerment of rural women in south khorasan province - Iran

Farhood Golmohammadi^{1,*}, Sedigheh Mirzaee Sheykhabad²,

¹ Assistant professor in: Islamic Azad University_ Birjand Branch_ Birjand, IRAN.

² (M.S.) student in: Islamic Azad University_ Birjand Branch_ Birjand, IRAN & Rural Women Extension Specialist in Jihad Agriculture Organization_ Birjand Branch_ Birjand, South Khorasan Province. IRAN.

E-MAIL: FARHOODGOL@YAHOO.COM & FARHOOD.GOL@GMAIL.COM
& GOLMOHAMMADI@IAUBIR.AC.IR

Abstract

Rural women are key agents for achieving the transformational economic, environmental and social changes required for sustainable development. But limited access to credit, health care and education are among the many challenges they face, which are further aggravated by the global food and economic crises and climate change. Empowering them is key not only to the well-being of individuals, families and rural communities, but also to overall economic productivity, given women's large presence in the agricultural workforce worldwide. UN Women supports the leadership and participation of rural women in shaping laws, strategies, policies and programs on all issues that affect their lives, including improved food and nutrition security, and better rural livelihoods. Training equips them with skills to pursue new livelihoods and adapt technology to their needs. Also women farmers typically have less access to irrigation technology. In Iran as like as many other developing countries, men have left their villages for jobs in cities, with women remaining behind to take up farming. The International Fund for Agricultural Development and the World Food Program under the initiative "Accelerating Progress towards the Economic Empowerment of Rural Women." It aims to empower rural women to claim their rights to land, leadership, opportunities and choices, and to participate in shaping laws, policies and programs. Evidence shows that this spurs productivity gains, enhanced growth and improved development prospects for current and future generations. The initiative also engages with governments to develop and implement laws and policies that promote equal rights, opportunities and participation so that rural women can benefit from trade and finance, market their goods and make a strong contribution to inclusive economic growth. In this article, authors studying and investigating role of extension education programs as an solution for empowerment of rural women in South Khorasan Province-East of Iran. Statistical population of this research, include rural women that participated in extension education programs that exclusively designed and implemented for them during 2011- 2013 in South Khorasan Province (about 1000 rural women). After achieving Validity and Reliability of the questionnaire (main instrument for

---

data gathering in this research), and by using systematic randomized sampling, finally 100 questionnaires were usable for data extraction by SPSS statistical program. Findings of the Research showed that between age, education level, type of agricultural production, type of community responsibility of rural women, land farm extent and amount of their participation in Extension Education Services and programs for rural women during 2011- 2013 in South Khorasan Province and their viewpoints about effects of these Extension Education Programs and Services in Empowering them, there are meaningful relations. The most important priorities of rural women in applied Extension Education Services and programs were ((education of modern and appropriate technology in production process for them)), ((effort in prevailing learning environment in Extension Education Services and programs for rural women)), ((establishing and developing effective linkages between research and extension in Extension Education Services and programs for rural women)) and ((familiarizing of rural women with their rights in their family and society)). In the end, results of the study showed that for designing and implementing ideal and better Extension Education plans for rural women in South Khorasan Province, extension experts and specialists must consider and attending more for absorbing rural women viewpoints and participation in their efforts and programs for increasing efficiency and effectiveness of them in empowering rural women.

Key Words: Education, Empowerment, Extension, Participation, Programs, Rural Women, South Khorasan Province, Iran.